

Cytowanie

CHICAGO: P. Marczyk, *Ograniczenie miarkowania odszkodowania do stosunków między osobami fizycznymi (art. 440 Kodeksu cywilnego) z punktu widzenia zasady równości wobec prawa*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 3, s. 207–219, <https://doi.org/10.15804/ppk.2023.03.15>

APA: Marczyk, P. (2023), *Ograniczenie miarkowania odszkodowania do stosunków między osobami fizycznymi (art. 440 Kodeksu cywilnego) z punktu widzenia zasady równości wobec prawa*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” nr 3, s. 207–219, <https://doi.org/10.15804/ppk.2023.03.15>

Paweł Marczyk

ORCID ID: 0000-0002-7175-5115

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

E-mail: pawe7.1997@gmail.com

Ograniczenie miarkowania odszkodowania do stosunków między osobami fizycznymi (art. 440 Kodeksu cywilnego) z punktu widzenia zasady równości wobec prawa

Słowa kluczowe: miarkowanie obowiązku odszkodowawczego, zasada równości wobec prawa, zasady współżycia społecznego, podmioty podobne, osoby fizyczne

Keywords: mitigation of the indemnity obligation, principle of equality before the law, principles of social intercourse, similar entities, natural persons

Streszczenie

Miarkowanie odszkodowania uregulowane w art. 440 k.c. stanowi limitację zasady pełnej kompensacji. Przepis ten zakłada możliwość ograniczenia obowiązku naprawienia szkody, jeżeli wymagają tego zasady współżycia społecznego. Stosowanie art. 440 k.c. jest jednak możliwe jedynie w stosunkach między osobami fizycznymi. Przepis ten pomija zatem osoby prawne i „ułamne” osoby prawne. Ograniczenie to wywołuje wątpliwości z punktu widzenia konstytucyjnej zasady równości wobec prawa. Celem przedmiotowego artykułu jest analiza zgodności z zasadą równości wobec prawa ograniczenia

miarkowania odszkodowania do stosunków między osobami fizycznymi, z pominięciem pozostałych podmiotów prawa prywatnego. Rozważania zawarte w artykule prowadzą do wniosku o niekonstytucyjności ograniczenia miarkowania do stosunków między osobami fizycznymi.

Abstract

Limitation of the Compensation Moderating in Relations Between Natural Persons (Art. 440 of the Civil Code) from the Point of View of the Principle of Equality

The measure of compensation regulated by Article 440 of the Civil Code is a limitation of the principle of full compensation. This provision implies the possibility to limit the obligation to compensate for the damage if the principles of social co-existence require it. However, the application of Article 440 of the Civil Code is only possible in relations between natural persons. The provision therefore omits legal persons and “crippled” legal persons. This restriction raises questions from the point of view of the constitutional principle of equality before the law. The purpose of this article is to analyse the compatibility with the principle of equality before the law of the limitation of the mitigation of damages to relations between natural persons, to the exclusion of other private law subjects. The considerations in the article lead to the conclusion that the restriction of mitigation to relations between natural persons is unconstitutional.

✱

I. Uwagi wstępne

W nauce prawa przyjmuje się, że przepisy Kodeksu cywilnego¹ statuują zasadę zakładającą prawo poszkodowanego do domagania się od sprawcy szkody pełnego jej naprawienia². Zgodnie bowiem z art. 361 § 2 k.c. naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono. Od powyższej zasady przewidziane

¹ Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 2020, poz. 1740 ze zm.), dalej „k.c.”

² P. Sobolewski, *Komentarz do art. 440, uw. 72* [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, Legalis/el.

są jednak wyjątki, uregulowane w przepisach szczególnych. Jednym z nich jest przewidziana w art. 440 k.c. instytucja miarkowania odszkodowania. Zgodnie z tym przepisem, w stosunkach między osobami fizycznymi, zakres obowiązku naprawienia szkody może być stosownie do okoliczności ograniczony, jeżeli ze względu na stan majątkowy poszkodowanego lub osoby odpowiedzialnej za szkodę wymagają takiego ograniczenia zasady współżycia społecznego. Regulacja zawarta w art. 440 k.c. wywołuje w nauce prawa liczne kontrowersje. Wynikają one przede wszystkim z tego, że ewentualne ograniczenie obowiązku naprawienia szkody na podstawie tego przepisu, może nastąpić jedynie w stosunkach pomiędzy osobami fizycznymi. Zastosowanie art. 440 k.c., co zostanie szczegółowo opisane w dalszej części artykułu, jest zatem wyłączone w odniesieniu do pozostałych podmiotów prawa cywilnego tj. osób prawnych i jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym przepisy szczególne przyznają zdolność prawną (tzw. „ułamnych” osób prawnych). W nauce prawa sformułowano pogląd, iż takie ograniczenie może być niezgodne z niektórymi przepisami Konstytucji RP³. Zasadniczy cel przedmiotowego artykułu stanowi ocena zgodności ograniczenia instytucji miarkowania odszkodowania do stosunków między osobami fizycznymi z uregulowaną w art. 32 ust. 1 Konstytucji RP zasadą równości wobec prawa. Z tego względu najpierw po krótko przedstawione zostaną najistotniejsze poglądy nauki prawa sformułowane na tle art. 440 k.c. Następnie zaprezentowane zostaną najważniejsze kwestie związane z konstytucyjną zasadą równości wobec prawa. Dalej na podstawie przedstawionych poglądów, przeprowadzona zostanie analiza, której celem będzie rozstrzygnięcie zgodności z Konstytucją RP instytucji miarkowania odszkodowania z punktu widzenia zasady równości wobec prawa.

II. Miarkowanie obowiązku odszkodowawczego w nauce prawa i w orzecznictwie – podstawowe zagadnienie

Instytucja miarkowania odszkodowania uregulowana w art. 440 k.c. ma charakter wyjątkowy. Teza ta jest konsekwencją faktu, że zastosowanie tego

---

³ Por. M. Wilejczyk, *Teorie prawa deliktów*, Warszawa 2021, s. 267–268. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (t.j. Dz.U. 2009, Nr 114, poz. 946), dalej „Konstytucja RP” lub „Konstytucja”.

przepisu uzależnione jest od łącznego spełnienia licznych przesłanek, które znacząco limitują możliwość ograniczenia obowiązku odszkodowawczego. Przede wszystkim – i co najistotniejsze z punktu widzenia rozważań zawartych w przedmiotowym artykule – art. 440 k.c. zawiera istotne ograniczenia o charakterze podmiotowym. Miarkowanie odszkodowania, zgodnie z tym przepisem, może bowiem nastąpić jedynie w stosunkach między osobami fizycznymi, czyli w sytuacji, gdy zarówno poszkodowanym, jak i sprawcą szkody są osoby fizyczne⁴. Oznacza to, że ograniczenie obowiązku odszkodowawczego, jest zatem wyłączone w następujących relacjach: 1) gdy poszkodowanym i sprawcą szkody jest osoba prawna; 2) gdy poszkodowanym i sprawcą szkody jest „ułamna” osoba prawna; 3) gdy poszkodowanym jest osoba prawna, a sprawcą szkody osoba fizyczna; 4) gdy poszkodowanym jest osoba fizyczna, a sprawcą szkody osoba prawna; 5) gdy poszkodowanym jest „ułamna” osoba prawna, a sprawcą szkody osoba fizyczna; 6) gdy poszkodowanym jest osoba fizyczna, a sprawcą szkody „ułamna” osoba prawna; 7) gdy poszkodowanym jest „ułamna” osoba prawna, a sprawcą szkody osoba prawna; 8) oraz gdy poszkodowanym jest osoba prawna, a sprawcą szkody „ułamna” osoba prawna⁵. Powyższe wyliczenie w sposób wyraźny obrazuje, że instytucja miarkowania odszkodowania dotyczy jedynie jednej z wielu możliwych relacji pomiędzy podmiotami prawa cywilnego. Ograniczenie możliwości miarkowania odszkodowania do stosunków pomiędzy osobami fizycznymi jest w nauce prawa poddawane krytyce⁶.

Kolejne istotne ograniczenie, stanowi możliwość zastosowania art. 440 k.c. jedynie wtedy, gdy wymagają tego zasady współżycia społecznego. Co więcej, w nauce prawa wskazuje się, że zasady te nie tyle mają za ograniczeniem obowiązku odszkodowawczego przemawiać, co z zasad tych powinny wynikać nakaz zmiarkowania odszkodowania⁷. Z tego względu twierdzi się również, że zasady współżycia społecznego zawsze przemawiają przeciwko ograniczeniu obowiązku odszkodowawczego, gdy szkoda zo-

⁴ M. Safjan, *Komentarz do art. 440, uw. 1* [w:] *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz. Art. 1–449*¹⁰, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis/el.

⁵ Por. T. Antoszek, *Komentarz do art. 440, nb 3* [w:] *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 353–626*, red. M. Gutowski, Warszawa 2022, Legalis/el.

⁶ Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2016, s. 261.

⁷ T. Antoszek, *Komentarz do art. 440, nb 29...*

stała wyrządzona z winy umyślnej, czy też rażącego niedbalstwa⁸. Artykuł 440 k.c. nakazuje również stosowanie instytucji miarkowania odszkodowania stosownie do okoliczności. W nauce prawa wskazuje się na konieczność uwzględnienia wszystkich okoliczności konkretnej sprawy, a przede wszystkim – co wprost wynika z art. 440 k.c. – na wymóg porównania sytuacji majątkowej poszkodowanego oraz osoby odpowiedzialnej za szkodę⁹. Jako inne okoliczności, które należy uwzględnić, przedstawiciele doktryny prawa cywilnego wymieniają m.in. sytuację osobistą osoby odpowiedzialnej za szkodę; fakt, że osoba odpowiedzialna za szkodę nie jest jej sprawcą; stopień winy sprawcy szkody; sposób działania sprawcy szkody; zachowanie sprawcy szkody, osoby odpowiedzialnej za szkodę oraz poszkodowanego po powstaniu obowiązku odszkodowawczego¹⁰. Co do natomiast zasad odpowiedzialności odszkodowawczej, wskazuje się, że zmiarkowanie odszkodowania na podstawie art. 440 k.c., może nastąpić zarówno wtedy, gdy zobowiązany do naprawienia szkody odpowiada na zasadzie winy, jak i ryzyka¹¹. Sporna natomiast pozostaje sytuacja, gdy określona osoba ponosi odpowiedzialność na zasadzie słuszności¹². Zastosowanie art. 440 k.c. jest limitowane również tym, że przepis ten dotyczy jedynie odpowiedzialności deliktowej¹³.

Podsumowując, wskazać należy, że zastosowanie art. 440 k.c. jest istotnie limitowane. Najistotniejsze ograniczenie stanowi wyłączenie miarkowania odszkodowania w stosunkach między podmiotami prawa prywatnego, innymi niż osoby fizyczne.

---

⁸ M. Chajda, *Komentarz do art. 440, nb 1 [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2023, Legalis/el.

⁹ Wskazać należy, że w przypadku, gdy sprawca szkody nie ponosi za nią odpowiedzialności, to jego sytuacja majątkowa nie ma znaczenia dla ograniczenia obowiązku odszkodowawczego. Por. T. Antoszek, *Komentarz do art. 440, nb 6...*

¹⁰ W. Borysiak, *Komentarz do art. 440, uw. 39–46 [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, Legalis/el.

¹¹ M. Safjan, *Komentarz do art. 440, uw. 1...*

¹² Za możliwością miarkowania odszkodowania w takiej sytuacji opowiedział się T. Antoszek, *Komentarz do art. 440, nb 12...* Przeciwno zastosowaniu art. 440 k.c. w takiej sytuacji opowiedział się W. Borysiak, *Komentarz do art. 440, uw. 12...*

¹³ W. Dubis, *Komentarz do art. 440, nb 1 [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis/el.

III. Równość wobec prawa jako zasada konstytucyjna – podstawowe informacje

Zasada równości wobec prawa została, wraz z zakazem dyskryminacji, uregulowana w art. 32 Konstytucji RP. Zgodnie z tym przepisem wszyscy są wobec prawa równi, a także wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne (ust. 1) oraz nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny (ust. 2). W nauce prawa konstytucyjnego nie budzi wątpliwości, że równość wobec prawa nie polega na traktowaniu wszystkich podmiotów prawa w sposób identyczny (równy)¹⁴. Naruszenie powyższej zasady ma natomiast miejsce wtedy, gdy podmioty podobne z uwagi na określoną cechę (cechę istotną) traktowane są w sposób odmienny¹⁵. Kluczowe znaczenia dla oceny, czy zróżnicowanie sytuacji prawnej określonych podmiotów jest uzasadnione z punktu widzenia analizowanej zasady, ma zatem odpowiedni dobór cechy istotnej. W zależności bowiem od jej wyboru określone podmioty mogą zostać uznane za podobne lub nie¹⁶. W konsekwencji, na skutek wyboru cechy istotnej, dojdzie lub też nie dojdzie do stwierdzenia naruszenia zasady równości wobec prawa. Co do zasady, odmienne traktowanie podmiotów podobnych prowadzi do naruszenia art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, chyba że znajduje uzasadnienie w przekonujących argumentach¹⁷. Nie budzi również wątpliwości, że przepis ten statuuje konstytucyjne prawo o charakterze podmiotowym tj. prawo do bycia traktowanym w taki sam sposób, jak traktowane są inne podmioty podobne¹⁸. Należy również podkreślić, że zasada równości wobec prawa dotyczy jedynie sfery prawnej (zarówno stanowienia, jak i stosowania

¹⁴ Por. J. Zajadło, *Godność, wolność i równość w Konstytucji RP (szkic encyklopedyczny)*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2012, t. XXVII, s. 431–435 oraz J. Falski, *Ewolucja wykładni zasady równości w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, „Państwo i Prawo” 2000, nr 1, s. 49–50.

¹⁵ P. Tuleja, *Komentarz do art. 32, uw. 1 [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej. Polskiej*, red. P. Tuleja, Warszawa 2021, Lex/el.

¹⁶ Zob. L. Garlicki, M. Zubik, *Komentarz do art. 32, uw. 10 [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. II, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, Lex/el.

¹⁷ L. Garlicki, M. Zubik, *Komentarz do art. 32, uw. 18...*

¹⁸ L. Garlicki, M. Zubik, *Komentarz do art. 32, uw. 21...*

prawa), a nie ma na celu zapewnienia „bezwzględnej” faktycznej równości między jednostkami¹⁹.

Istotne znaczenie dla dalszej analizy ma również określenie zakresu zastosowania art. 32 ust. 1 Konstytucji RP. Nie budzi w nauce prawa wątpliwości, że stosowanie zasady równości wobec prawa nie ogranicza się jedynie do osób fizycznych (zarówno obywateli, jak i cudzoziemców)²⁰. Artykuł 32 ust. 1 Konstytucji RP odnosi się również do osób prawnych, jak i jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym przepisy szczególne przyznaje zdolność prawną²¹. Stwierdzenie to jest konsekwencją tego, że przepis ten posługuje się sformułowaniem „każdy”, które odnośnie do konstytucyjnych wolności i praw należy rozumieć w sposób jak najszerszy²². Podsumowując powyższe, wskazać należy, że zasada równości wobec prawa odnosi się do wszystkich podmiotów występujących w stosunkach prywatnoprawnych.

Wyszczególnione wyżej kwestie są zasadniczo niesporne. Jednakże, art. 32 ust. 1 Konstytucji RP wywołuje również w nauce prawa oraz orzecznictwie TK istotne kontrowersje, które mogą mieć istotne znaczenie dla dalszej analizy. Przede wszystkim sporna pozostaje kwestia czy przepis ten ma charakter samoistny, czy też subsydiarny. Zgodnie z obecnie dominującym w orzecznictwie TK poglądem, podniesienie w skardze konstytucyjnej zarzutu naruszenia zasady równości wobec prawa, wymaga dla swej skuteczności, postawienia jednocześnie zarzutu naruszenia innej wolności lub prawa o szczególnym charakterze (np. zasady sprawiedliwości społecznej)²³. Zasada równości wobec prawa ma bowiem zdaniem TK charakter prawa „drugiego stopnia” („metaprawa”), co oznacza, że przysługuje ona w związku z konkretnymi prawami lub innymi działaniami organów władzy publicznej. Oznacza to zatem, że jeżeli określone normy (stanowienie prawa) lub działania (stosowanie prawa)

¹⁹ L. Bosek, W. Borysiak, *Komentarz do art. 32, nb 68–82 [w:] Konstytucja RP, t. I, Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, Legalis/el.

²⁰ Zasada ta nie ma natomiast zastosowania do instytucji publicznych. Por. L. Bosek, W. Borysiak, *Komentarz do art. 32...*

²¹ W niektórych orzeczeniach TK wskazał, że zasadę równości wobec prawa można odnosić również do jednostek samorządu terytorialnego, jeżeli określona regulacja prowadzi do nieuzasadnionych różnicowań mieszkańców tych jednostek. Por. np. wyrok TK z 14 listopada 2000 r., sygn. akt K. 7/00, Lex/el. nr 44570.

²² L. Garlicki, M. Zubik, *Komentarz do art. 32, uw. 22–23...*

²³ L. Garlicki, M. Zubik, *Komentarz do art. 32, uw. 25...*

nie mają odniesienia do innych, oprócz zasady równości wobec prawa, wolności i praw, to nie mogą być chronione za pomocą skargi konstytucyjnej²⁴. Został, jednakże sformułowany również pogląd przeciwny, zgodnie z którym zasada równości wobec prawa nie stanowi prawa „drugiego stopnia”, a w związku z tym, może stanowić samodzielny wzorzec kontroli konstytucyjności prawa²⁵. Niektórzy przedstawiciele nauki prawa wskazują bowiem, że wyróżnianie kategorii „metapraw”, a w konsekwencji wprowadzenie wewnętrznej hierarchii praw i wolności konstytucyjnych (na podrzędne i nadrzędne), jest tworem sztucznym i nieznajdującym oparcia w Konstytucji RP oraz doktrynie prawa²⁶. Ponadto ustrojodawca powinien o takim charakterze art. 32 ust. 1 Konstytucji RP (jako przepisu statuującego prawo podrzędne) wyraźnie przesądzić²⁷. Kwestia zatem przyjęcia na gruncie prawa polskiego jednego z powyższych poglądów, wydaje się otwarta²⁸.

Podsumowując, wskazać należy, że zasada równości wobec prawa, uregulowana w art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, stanowi konstytucyjne prawa podmiotowe. Zasada ta odnosi się do wszystkich podmiotów prawa prywatnego tj. osób fizycznych, osób prawnych, jak i jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym przepisy szczególne przyznają zdolność prawną. Dla oceny naruszenia zasady równości wobec prawa konieczne jest przede wszystkim ustalenie, czy określone podmioty można zakwalifikować jako podobne, czy też odrębne – tj. identyfikacja cechy istotnej. Ponadto

---

²⁴ Por np. postanowienie TK z 24 października 2001 r., sygn. akt SK 10/01, Lex/el. nr 49546; postanowienie TK z 19 stycznia 2009 r., sygn. akt Ts 211/08, Lex/el. nr 686219; postanowienie TK z 23 lipca 2014 r., sygn. akt Ts 314/13, Lex/el. nr 1604755.

²⁵ K. Wojtyczek, *Ochrona godności człowieka, wolności i równości przy pomocy skargi konstytucyjnej w polskim systemie prawnym* [w:] *Godność człowieka jako kategoria prawna*, red. K. Complak, Wrocław 2001, s. 209–210; postanowienie TK z 1 września 1998 r., sygn. akt Ts 107/98, Lex/el. nr 38408.

²⁶ Wyróżnianie kategorii „metapraw” pozostaje także w niezgodności z tendencjami występującymi w orzecznictwie wielu państw demokratycznych. Zob. B. Banaszak, *Komentarz do art. 32, nb 10* [w:] B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, Legalis/el., wraz ze wskazaną tam literaturą.

²⁷ B. Banaszak, *Komentarz do art. 32, nb 10...*

²⁸ Co do szczegółowej analizy orzecznictwa odnośnie do wskazanych poglądów zob. B. Przywora, *Czy art. 32 Konstytucji RP (zasada równości) może stanowić samodzielny wzorzec kontroli w sprawach inicjowanych skargą konstytucyjną. Przyczynek do dyskusji*, „Przeгляд Prawa Publicznego” 2020, nr 7–8, s. 166–179.

w razie zakwalifikowania podmiotów jako podobne i stwierdzenia naruszenia zasady równości wobec prawa, konieczne jest odpowiedzenie na pytanie, czy za takim zróżnicowaniem przemawiają przekonujące argumenty. Dla analizy zawartej w artykule – bez rozstrzygnięcia tego złożonego zagadnienia – przyjęty zostanie ponadto pogląd zakładający, że zasada równości wobec prawa może stanowić samodzielny wzorzec kontroli konstytucyjności przepisów niższego rzędu. Pominięta zostanie zatem analiza innych zasad i wolności konstytucyjnych.

IV. Analiza ograniczenia miarkowania odszkodowania do stosunków między osobami fizycznymi z punktu widzenia zasady równości wobec prawa

Przeprowadzona dotychczas analiza prowadzi do wniosku, że rozstrzygnięcie tytułowego zagadnienia wymaga odpowiedzi na następujące pytania. Najpierw konieczne jest ustalenie czy zasada równości wobec prawa odnosi się do wszystkich podmiotów prawa prywatnego. Przede wszystkim jednak należy ustalić, czy osoby fizyczne, a osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym przepisy szczególne przyznają zdolność prawną, można uznać na tle art. 440 k.c. za podmioty podobne. Innymi słowy, należy zidentyfikować cechę istotną, relewantną na tle art. 440 k.c. W razie pozytywnej odpowiedzi na to pytanie tj. uznania wyżej wymienionych podmiotów za podobne, konieczne będzie rozstrzygnięcie kwestii, czy inne ważne względy (stosownie do art. 31 ust. 3 Konstytucji RP) przemawiają za zróżnicowaniem sytuacji prawnej osób fizycznych, osób prawnych i jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym szczególne przepisy przyznają zdolność prawną w zakresie instytucji miarkowania odszkodowania.

Odpowiedź na pierwsze z postawionych pytań nie budzi wątpliwości. Jak już wskazano, art. 32 ust. 1 Konstytucji RP posługuje się sformułowaniem „każdy”, które należy rozumieć jak najszerszej i objąć nim wszystkie podmioty prawa prywatnego. Oznacza to, że zarówno osoby fizyczne, osoby prawne, jak i jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym przepisy szczególne przyznają zdolność prawną, objęte są zakresem zastosowania art. 32 ust. 1 Konstytucji RP i można odnieść wobec nich zasadę równości wobec prawa.

Bardziej skomplikowane pozostaje zagadnienie czy osoby fizyczne, osoby prawne oraz „ułamne” osoby prawne można uznać na tle art. 440 k.c. za podmioty podobne. Odpowiedź na to pytanie wydaje się być twierdząca. Przemawiają za tym następujące argumenty. Wskazane wyżej podmioty, w ramach stosunków cywilnoprawnych, realizują bowiem swoje interesy majątkowe. Miarkowanie odszkodowania ma natomiast na celu korygowanie restrykcyjnych zasad prawa deliktów w oparciu o inne istotne wartości²⁹. Nie powinno budzić wątpliwości, że takie względy (wartości, które przemawiają za zamiarkowaniem odszkodowania) mogą wystąpić nie tylko w stosunkach między osobami fizycznymi, ale także we wszystkich innych stosunkach między podmiotami prawa prywatnego. W szczególności dotyczyć to będzie sytuacji, gdy poszkodowanym jest duża, dobrze prosperująca osoba prawna (np. spółka kapitałowa), a sprawcą szkody osoba fizyczna. W takiej sytuacji możemy mieć do czynienia z olbrzymią dysproporcją majątkową między poszkodowanym, a osobą ponoszącą odpowiedzialność odszkodowawczą. Sprawca szkody, będący osobą fizyczną, nie będzie mógł jednak skorzystać z instytucji miarkowania odszkodowania i zostanie na niego włożony obowiązek pełnej kompensacji. Oczywiście również możliwa jest sytuacja odwrotna, że to osoba prawna, znajdująca się na granicy wypłacalności, wyrządziła szkodę bardzo majątnej osobie fizycznej. Zasądzenie odszkodowania w pełnej wysokości mogłoby w takiej sytuacji przykładowo skutkować zagrożeniem wypłacalności osoby prawnej i utratą zatrudnienia przez pracowników w tej osobie prawnej zatrudnionych. W obu wskazanych sytuacjach, zasady współżycia społecznego wyraźnie przemawiałyby za ograniczeniem obowiązku odszkodowawczego. Co więcej, nie powinno budzić również wątpliwości, że osoby prawne, jak i jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym przepisy szczególne przyznają zdolność prawną, w istocie mają na celu realizację interesów majątkowych poszczególnych osób fizycznych³⁰. Brak jest zatem podstaw do czynienia rozróżnienia pomiędzy realizacją interesów majątkowych osób fizycznych bezpośrednio, czy też pośrednio – za pośrednictwem osób prawnych, czy jednostek organizacyjnych niebędących osobami praw-

²⁹ Zob. M. Wilejczyk, *op.cit.*, s. 261–265.

³⁰ Za wyjątkiem tych podmiotów, które prowadzą działalność *non profit*. Por. A. Kubiak-Cyrul, *Komentarz do art. 33, nb 15 [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2023, Legalis/el.

nymi, którym przepisy szczególnie przyznają zdolność prawną. Za cechę istotną na tle art. 440 k.c. należy zatem uznać realizację interesów majątkowych przez podmioty prawa cywilnego oraz adekwatność korekcji zasad prawa deliktów w oparciu o istotne wartości. Powyższe twierdzenie odnosi się na równi do wszystkich podmiotów prawa prywatnego.

Z drugiej strony można twierdzić, że cechą istotną na tle art. 440 k.c., która odróżnia osoby fizyczne od pozostałych podmiotów prawa prywatnego, jest to, że osoby fizyczne mogą ponosić nie tylko szkody na mieniu, ale również szkody na osobie. Argument ten nie wydaje się jednak zasadny. W nauce prawa przyjmuje się bowiem, że w sytuacji, gdy osobom fizycznym wyrządzona została szkoda na osobie, zasady współżycia społecznego co do zasady zawsze przemawiają przeciwko zmiarkowaniu odszkodowania w oparciu o art. 440 k.c. W konsekwencji marginalnego znaczenia miarkowania odszkodowania w przypadku szkód na osobie różnicowanie sytuacji prawnej osób fizycznych, a osób prawnych oraz „ułamnych” osób prawnych, na tle art. 440 k.c., na tej podstawie nie wydaje się zasadne.

W konsekwencji uznania osób fizycznych, osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych niebędących osobami, którym przepisy przyznają zdolność prawną za podobne na tle regulacji zawartej w art. 440 k.c., uznać należy, że co do zasady przepis ten narusza zasadę równości wobec prawa³¹. Teza ta jest tym bardziej zasadna, że stosownie do art. 31 ust. 3 Konstytucji trudno jest odnaleźć inne istotne względy, które przemawiałyby w analizowanym przypadku za ograniczeniem zasady równości wobec prawa. Przepis ten wskazuje bowiem wartości, które w określonym przypadku muszą uzasadniać ograniczenie konstytucyjnego prawa lub wolności. Są to bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny, a także ochrona środowiska, zdrowia, moralności albo wolności i praw innych osób. Dodatkowo ograniczenie wolności

---

³¹ Na marginesie rozważań wskazać należy, że dla rozstrzygnięcia tytułowego zagadnienia nie wydaje się mieć znaczenia wyjątkowy charakter art. 440 k.c. w stosunku do art. 361 § 2 k.c., który to przepis, jak już wspomniano, statuuje zasadę pełnego odszkodowania. Miarkowanie odszkodowania stanowi natomiast od tej zasady wyjątek. Z art. 361 § 2 k.c. wynika bowiem norma niższego rzędu (uregulowana w ustawie) w stosunku do zasady równości wobec prawa, którą to zasadę statuuje Konstytucja RP. Nieuzasadnione wydaje się twierdzenie, ażeby określony przepis, nawet jeżeli ma charakter regulacji szczególnej, mógł statuować wyjątki od ogólnej w sposób dowolny w całkowitym oderwaniu od norm wyższego rzędu. Przyjęcie odmiennego założenia prowadziłoby w istocie do ominięcia norm wynikających z Konstytucji RP.

i praw musi być dla ochrony powyższych wartości konieczne³². Jakakolwiek z wyżej wymienionych wartości nie wydaje się stanowić przekonującej podstawy do ograniczenia miarkowania odszkodowania do stosunków między osobami fizycznymi, z pominięciem pozostałych podmiotów prawa prywatnego. Tym bardziej trudno jest przyjąć, ażeby analizowane ograniczenie było dla ochrony tych wartości konieczne.

V. Wnioski

Limitacja miarkowania odszkodowania na podstawie art. 440 k.c. do stosunków pomiędzy osobami fizycznymi stanowi istotne naruszenie zasady równości wobec prawa uregulowanej w art. 32 ust. 1 Konstytucji RP. Wszystkie podmioty prawa prywatnego tj. osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym przepisy szczególne przyznają zdolność prawną, należy bowiem uznać za podmioty podobne. Za taką tezę przemawia to, że zasady współżycia społecznego w każdym stosunkach prawa prywatnego, niezależnie od podmiotów, które są ich stroną, mogą potencjalnie wymagać ograniczenia obowiązku naprawienia szkody. Ponadto osoby prawne oraz „ułamne” osoby prawne w istocie mają na celu realizację interesów majątkowych osób fizycznych. Należy zatem przyłączyć się do sformułowanych w nauce prawa postulatów, które zakładają zmianę art. 440 k.c. poprzez objęcie zakresem zastosowania tego przepisu wszystkich podmiotów prawa prywatnego.

Literatura

Antoszek T. [w:] *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 353–626*, red. M. Gutowski, Warszawa 2022, Legalis/el.

Bagińska E, *Odpowiedzialność odszkodowawcza za wykonywanie władzy publicznej*, Warszawa 2006.

---

³² Z nakazu konieczności formułuje się w nauce prawa bardziej szczegółowe wymogi niezbędności, przydatności i proporcjonalności *sensu stricto*. Dokładna ich analiza nie ma jednak istotnego znaczenia dla dalszych rozważań. Por. E. Bagińska, *Odpowiedzialność odszkodowawcza za wykonywanie władzy publicznej*, Warszawa 2006, s. 178.

- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, Legalis/el.
- Borysiak W. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, Legalis/el.
- Bosek L., Borysiak W. [w:] *Konstytucja RP*, t. I, *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, Legalis/el.
- Chajda M. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2023, Legalis/el.
- Dubis W. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis/el.
- Falski J., *Ewolucja wykładni zasady równości w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, „Państwo i Prawo” 2000, nr 1.
- Garlicki L., Zubik M. [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. II, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, Lex/el.
- Kubiak-Cyruł A. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2023, Legalis/el.
- Przywora B., *Czy art. 32 Konstytucji RP (zasada równości) może stanowić samodzielny wzorzec kontroli w sprawach inicjowanych skargą konstytucyjną. Przyczynek do dyskusji*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2020, nr 7–8.
- Radwański Z., Olejniczak A., *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2016.
- Safjan M. [w:] *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis/el.
- Sobolewski P. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, Legalis/el.
- Tuleja T. [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, red. P. Tuleja, Warszawa 2021, Lex/el.
- Wilejczyk M., *Teorie prawa deliktów*, Warszawa 2021.
- Wojtyczek K., *Ochrona godności człowieka, wolności i równości przy pomocy skargi konstytucyjnej w polskim systemie prawnym* [w:] *Godność człowieka jako kategoria prawna*, red. K. Complak, Wrocław 2001.
- Zajadło J., *Godność, wolność i równość w Konstytucji RP (szkic encyklopedyczny)*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2012, t. XXVII.